

Så fälldes rådmannen

Stadsfiskal Eliasson från landsorten och Vilhelm Moberg fick slutligen stopp på rådmän Folke Lundquist, Nils Granberg berättar ännu en sedelärande historia.

I januari 1952 låter stadsfiskal Lennart Eliasson häkta domare Folke Lundquist vid Stockholms rådhusrätts tolfte avdelning såsom misstänkt för bland annat grov trolöshet mot huvudman, grovt bedrägeri och grov försörjning. Därmed inleds en femårig rättsprocess. Det är mycket som ska utredas, eftersom Lundquist sedan tidigt 1930-tal har varit förmyndare och systematiskt förskingrat sina myndlingars egendom.

Seklets rättsröta 2

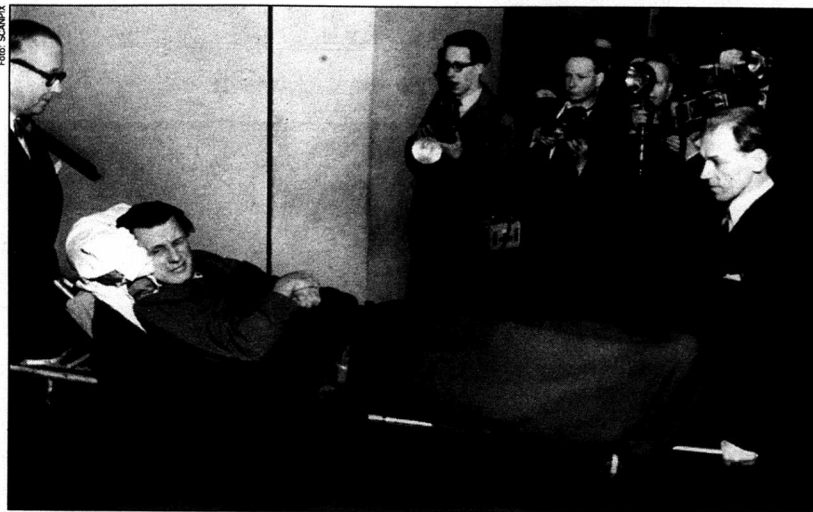
Anmälningar har från mitten av 1930-talet regelbundet nått myndigheterna, som har utrett och friat Lundquist från varje misstanke. Men Eliasson, en från landsorten nyss inflyttad åklagare utan vänskapsrelationer med Stockholms ämbetsmannavärd, går igenom de gamla utredningarna – ett drygt tjog – och underkänner dem. Till sist har han 22 åtalpunkter, varav 15 grova.

Ett av de allvarligaste inlagen är att Lundquist via ombud fixade så att den bedragne myndlingen Unman och dennes medhjälpare, den förre överkonstapeln Torsten Dahmberg, spårades in på Beckomberga. Det skedde sedan de hade anklagat Lundquist för att ha försnillat delar av Unmans förmögenhet. Inspärningen och Unmans anklagelser utreddes 1938 av justitiekansler Rudewald (senare JO) och hemligstämplades till stora delar. JK kunde dock försäkra "att de mot Dahmberg och Unman företagna åtgärderna varit lämpliga och av behovet påkallade". Han försäkrade att de "mot Lundquist gjorda beskyllningarna äro helt utan grund – tvärtom vad anmälnarna påstått måste Lundquist givas erkännande för skicklighet och nit i sin verksamhet för sin myndlings räkning".

Tveksam sinnessjukdom

Som stadsfiskal kan Eliasson kräva fram de hemliga handlingarna. Han finner att det är överförmyndare H Källander i Stockholm som har ställt diagnosen sinnessjukdom. Denne skrev i en PM att "frångående behov" förelåg för inspärning emedan Unman uppträdde på ett sådant sätt att "förmyndarkammararens arbetsro och anseende menligt kunna påverkas". Samma formuleringar återfinns i en världtast som utfärdades sex dagare senare av läkarna Eneström och Rabe. De lade till att Unman led av *paranoia querulans*, vilket bevisades genom att Unman genom "grundlösa beskyllningar ärekränkt ett stort antal personer, varav flera i ämbetsställning".

Ställd inför detta kontakter Eliasson styresmannen för Långbro, psykiatridocenten Goldkuhl, och ber honom att gå igenom

På andra sidan skranket. I mars 1953 bärs rådmän Lundquist in på bår till sin egen rättegång.

diagnosunderlag och sjukjournaler. I sitt utlåtande skriver Goldkuhl att inspärningen har ett betänkligt drag av "administrativt övergrepp". Eliasson har således mycket på fötterna och lyckas omsider fälla Lundquist, som avsätts som domare och får skaka galler två och ett halvt år på Långholmen.

Att Lundquist ägnade sig åt kriminell verksamhet var en offentlig hemlighet.

Vägen dit var emellertid lång och kantad av JO-anmälningar mot Eliasson. Domare Lundquist och hans försvare, den välkände Hugo Lindberg, stod för fleralet, men även Advokatsamfundet anmälde stadsfiskalen – han hade förbrutit sig emot den västerländska rättsordningens principer. Därtill utsattes han för påtryckningar från JK, JO och RÅ. Klander mot honom upptar 39 läsvärda sidor i JO:s ämbetsberättelse för år 1956. Uppslutningen kring och försvaret av Lundquist var från början till slut lika solid som tonen mot Eliasson var fördömande.

"Eliasson åtnjuter alltså inte de rättsvärdande myndigheternas förtroende. Han har bara svenska folkets", skrev författaren Vilhelm Moberg.

Detta är den intressantaste iakttagelsen i affären Lundquist.

När domaren synas i syndikalistiska Arbetaren i slutet av 1949 stäms tidningen för ärekränkning och myndigheterna dömer den ansvarige utgivaren till två månaders fängelse och 70 000 kronor (i dagens penningvärde) i böter. Tidningsdrakarna tiger i stort, även efter att domaren har häktats. Det är bara Arbetaren och Vilhelm Moberg som från första stund pekar ut den brottslige domaren och ger Eliasson behövligt eldunderstöd i spalter och på folkmötena i Vinterpalatset vid Norra Bantorget, det tusenden kommer för att lyssna.

I ämbetsmännens och statens uppslutning kring Lundquist ligger en god portion självförsvär. Fälldes domaren, föll även en

skugga över JK, JO, RÅ, justitieminister och regering, mot vilka nya processer kunde tänkas. Därför ljögs det ända upp i regering och riksdag.

Statsminister Tage Erlander mottog exempelvis brev från en Gunnar Gullberg, som undrade om inte Unman hade blivit bedragen av sin förmyndare Lundquist. Erlander svarade den 6 maj 1952 med att försäkra att alla klagomål i Unmanaffären "ha visat sig vara obestyckta påståenden, och man har icke kunnat få fram något som visar att Unman har förlorat pengar på annat sätt än genom misslyckade affärer".

I brevet säger Erlander att det inte finns "något som helst stöd för misstroende mot de myndigheter, som under årens lopp haft den oaktasamma uppgiften att försöka bringa någon klarhet i Unmans tilltrasslade affärer".

Dessa påståenden görs när domaren har suttit häktad i fyra månader, åtalad för flera grova brott. En polisutredning pågår under ledning av Eliasson, men statsministern har inte inhämtat stadsfiskalens synpunkter.

Maratondebatt

I riksdagen hålls den 15 maj 1953 en maratondebatt om rättsrötan. Justitieminister Herman Zetterberg förklarar i det dittills längsta interpellationssvaret – 53 manussidor – att allt står rätt till i riket. Debatten om något som enligt ministern inte existerar tar elva timmar. Om Unmans och Dahmbergs inspärning säger Zetterberg att inget övergrepp har förekommit och han gärna skulle häva hemligstämpeln på utredningen, men avstår för att han inte vill "prisge de intressen, som sekretessbestämmelserna avser att skydda, och blottställa dessa människors privatliv inför offentligheten, därför att obestyckta beskyllningar framställes".

Men Unman har själv önskat att få hemligstämpeln hävd. Det är domaren som skyddas.

Att Lundquist ägnade sig åt kriminell verksamhet var en offentlig hemlighet. Redan under 1930-talet tog den kommunistiska tidningen

Folkets Dagblad Politiken upp honom till granskning. Senare kom nazistisk press att kritisera honom – han var en tacksam måltavla när det gällde att misskreditera demokratin. Emellertid fanns det kritiska kollegor.

När han i början av 1950-talet föreslås till ordförande för en avdelning vid rådhusrätten reserverar sig sex rådmän i magistraten. Protokoll med reservationer när justitiedepartementet i november 1951, men beslut om utredning av detta fattas först den 15 maj 1953, alltså samma dag som interpellationsdebatten hålls i riksdagen. Då är det inte längre möjligt att hålla honom om ryggen.

Översyn av lagen

Ett obehagligt efterspel till denna affär var att justitiedepartementet på regeringens uppdrag såg över lagbestämmelserna om ärekränkning av myndighet och föreslog en allvarlig skärpning av dem. Justitiekansler Alsén förklarade 1956 fördelarna med de nya tilltänkta lagen:

"Straff bör inträda inte blott för förtal av myndighet eller allmänt organ utan även för vanryktande av dem samt för förolämpningar, som står vanryktande nära. Om på tal om vissa myndigheter ordas om rutenhet inom förvaltningen eller om korruption som alltmot breder ut sig bland det allmännas organ, torde förtal inte föreligga, men däremot påstående som är ägnat att undergräva aktningen för äsftade myndigheter och som alljämt bör föranleda straff."

Vilhelm Moberg satte fingret på den ömma punkten: med denna lag blev all kritik av myndigheterna kriminaliserad. Hans samhällssatir *Det gamla riket*, som publicerades 1953 (och som knappt recenserades), skildrar konungariket Idylliens skandalskydds lag:

"Om ämbetsman i rikets tjänst må icke uppenbaras något som skäligen kan befaras göra honom ovärdig det förtroende och den aktning, som han i och för sitt ämbete äger laglig rätt att åtnjuta."

Detta var tre år senare bokstavig verklighet.

NILS GRANBERG

Marilyn på väggen?

Folke Schimanski föreslår att de döda ska skyddas från schakalerna.

37 år efter Marilyn Monroes självmord har anrika Chrises New York-filial månglat bort en stor del av hennes personliga ägodelar.

En ny trend inom den internationella lyxauctionshandeln är att tränga in i berömda personers intimaste liv och exponera det för yttervärlden – att förvandla det till troféer hos folk, som inte vet vad de ska göra av sina pengar. Och varför inte? Kan man tränga in i Selma Lagerlöfs sexualliv eller geniala mäns kvinno-behandling utan minsta risk att bli motsagd av objektet, varför då inte en mera handfast typ av likplundring?

Den kurviga aftonkreation som stjärnan bar vid födelsedagsfesten för en förre detta älskare påminner om när hon läspande sjöng sitt *Happy Birthday, Mr President*.

Därutöver kunde spekulanterna bjuda på en sminkläda, ett par pumps, nattdräkter, en pyjamas, urlekta kramdjur, privata foton, en vigselring från äkenskapet med Joe DiMaggio, ett antal knallgula kastruller som den husliga Marilyn hanterat, en tandborstugg och böcker av Sigmond Freud och Karl Marx (oj då!).

Enbart sorg

Jag kan inte vara ensam om att inte känna sensationsintresse för detta makabra skådespel – så som media presenterat evenemang – utan enbart avsmak och sorg över att på detta sätt bli erinrad om en luggsliten människas tragiska levnadsöde. Som om Andy Warhols stammande Marilynbilder inte var tillräckligt efterhandskommers? Här negligeras fullt ut omhuldade västerländska integritetsideal. (Vilket för all del inte sällan sker, när snöd kommersialism gör sig gällande. Hur ofta beaktas förresten integritetsaspekten i kommersiella sammanhang – i jämförelse med när individens privatliv hävdas gentemot storebror Staten?)

En liknande tillställning hos Chrises var septemberauktionen rörande kapten Scotts katastrofala expedition till Antarktis. Här kunde den bemedlade förvärva det omkomna teamets solglasögon, överblivna matportioner och mycket annat från det sista lägre i snöynan. Varefter de behövande artagararna fickor fyllde med åtskilliga pundsedlar.

Men varför tar inte Chrises steget fullt ut och exempelvis auktionerar ut härtestar, skor och tandgarnityr från nazisternas förintelsläger? Det vore väl högsttressanta troféer att visa gästerna efter middagen eller cocktailpartyt? Och inte så många steg makabrare än att postumt klä av Ms Monroe hennes personlighet.

Även döda borde ha någon sorts integritetskydd.

FOLKE SCHIMANSKI